

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΚΛΑΔΟΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ: ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ/ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ & ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Διδάσκων: Θεόδωρος Ελευθεράκης
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΣΧΟΛΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται στην άδεια χρήσης **Creative Commons** και ειδικότερα ***Αναφορά – Μη εμπορική Χρήση – Όχι Παράγωγο Έργο v.3.0***
(Attribution – Non Commercial – Non-derivatives v.3.0)

[ή επιλογή ενός άλλου από τους έξι συνδυασμούς]

[και αντικατάσταση λογότυπου άδειας όπου αυτό έχει μπει (σελ. 1, σελ. 2 και τελευταία)]

- Εξαιρείται από την ως άνω άδεια υλικό που περιλαμβάνεται στις διαφάνειες του μαθήματος, και υπόκειται σε άλλου τύπου άδεια χρήσης. Η άδεια χρήσης στην οποία υπόκειται το υλικό αυτό αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Κρήτης**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

α) Εισαγωγή

- Η Κοινωνιολογία, ως μελέτη της κοινωνικής πραγματικότητας, είναι γνωστό ότι εκτείνεται σε μια ευρύτατη περιοχή θεμάτων.
- Η περιοχή αυτή καλύπτει, στο σύνολό της, **τάσεις κοινωνικότητας** που, κατά την ιστορική πορεία των κοινωνιών και των πολιτισμών, μεταβλήθηκαν σε **θεσμικές διαρθρώσεις**, για να εκφραστούν στην εποχή μας σε μια **απέραντη πολυμορφία κοινωνικών σχέσεων, εξαρτήσεων και επιδράσεων**.

- Η διαπίστωση αυτή είχε ως συνέπεια τη διάκριση ανάμεσα στη γενική και εξειδικευμένη Κοινωνιολογία.
- Η ίδια πραγματικότητα θεωρείται κάτω από δυο διαφορετικές προοπτικές.

ΓΕΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ

- ως αυτόνομη επιστήμη, μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο των άλλων γενικών επιστημών, βλέπει την πραγματικότητα (ολική κοινωνία) με τη μεθοδολογική, τυπολογική και εννοιολογική της **αυτοτέλεια**.

ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ

- ως εξειδικευμένη επιστήμη, βλέπει τμήμα της ίδιας πραγματικότητας (μερική κοινωνία), που έχει μια **χαρακτηριστική αυτοτέλεια**, σε σχέση με συγγενή τμήματα της ολικής πραγματικότητας.

- Η εξειδίκευση αυτή είναι φυσικό να δημιουργεί διάσπαση στη γενική επιστήμη, αλλά το φαινόμενο είναι κοινό σε όλες σχεδόν τις γενικές επιστήμες.
- Κάθε γενική επιστήμη αμέσως μετά την καθιέρωσή της επιμερίζεται σε έναν ευρύτερο κύκλο εξειδικευμένων κλάδων.

αιτίες – τάσεις

- Στην Κοινωνιολογία η εξειδίκευση φάνηκε να προήλθε από δύο βασικές αιτίες – τάσεις:
- Η πρώτη αιτία έχει σχέση με τα κοινωνικά προβλήματα που, ως **αιτίες δεινών της κοινωνικής συνοχής** έστρεψαν κατά προτεραιότητα τα ενδιαφέροντα των ειδικών στις αντίστοιχες περιοχές, για να προκύψουν τέλος από τα εξειδικευμένα αυτά ενδιαφέροντα συγκεκριμένοι **εξειδικευμένοι κλάδοι**.
- Η δεύτερη αιτία συνδέεται με την ακολουθία του σχήματος των θεσμικών διαρθρώσεων, στις οποίες μορφοποιήθηκαν **οι κοινωνικές τάσεις** της πολυδιάστατης κοινωνικής ανθρωπολογίας και πραγματικότητας. Για **κάθε περιοχή τάσεων** - που αντιστοιχεί στον **τύπο μιας συγκεκριμένης θεσμικής διάρθρωσης** - προέκυψε και **ξεχωριστός κλάδος της επιστήμης**.

- Η δημιουργία, λοιπόν, κάθε εξειδικευμένου κλάδου της Κοινωνιολογίας ξεκινά από αντίστοιχη θεσμική διάρθρωση, της οποίας και αποτελεί προβολή. Συχνά στη διαμόρφωση των **εξειδικευμένων περιοχών της Κοινωνιολογίας (κλάδοι)** συνεργούν περισσότερες της μιας κοινωνικές διαρθρώσεις, με συνέπεια οι περιοχές αυτές να θεωρούνται αντίστοιχα προβολές περισσότερων διαρθρώσεων. Περιττό να σημειωθεί ότι στις προβολικές διαμορφώσεις διακρίνουμε πρωτογενείς και δευτερογενείς σχέσεις:

Θεσμικές διαρθρώσεις

- αθλητικές
- δικανικές
- επικοινωνιακές
- επιστημονικές
- εργασιακές
- θρησκευτικές
- μορφωτικές, εκπαιδευτικές
- καλλιτεχνικές
- νοσηλευτικές
- οικογενειακές
- οικονομικές
- πολεμικές
- πολιτικές
- ψυχαγωγικές

Κοινωνιολογία

- των σπορ
- του δικαίου
- των Μ.Μ.Ε.
- της γνώσης
- της εργασίας
- της θρησκείας
- της παιδείας/εκπαίδευσης
- της τέχνης
- της ιατρικής
- της οικογένειας
- της οικονομίας
- των πολέμων
- της πολιτικής
- του ελεύθ. Χρόνου

β) Η Κοινωνιολογία της παιδείας / εκπαίδευσης

- Η Κοινωνιολογία της παιδείας είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα ερευνητικής περιοχής που αναπτύχθηκε κάτω από την πίεση αναγκών για την **αλλαγή παραδοσιακών μορφωτικών συστημάτων**, τα οποία θεωρήθηκαν αναχρονιστικά. Ήδη από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, που συμπίπτει με την **ανάπτυξη της τεχνολογίας**, άρχισαν έρευνες για την **προσέγγιση νέων μεθόδων «κοινωνικοποίησης»**, που δεν είναι άλλο από την **εκπαίδευση**, με την ευρύτερη σημασία της.

Η Κοινωνιολογία της παιδείας / εκπαίδευσης

- Η κίνηση αυτή προοδευτικά μορφοποιήθηκε στην **Κοινωνιολογία της παιδείας**, με κεντρικό στόχο την **αναζήτηση μεθόδων εκπαίδευσης και τεχνικών γνώσεων** για ειδικούς στα εκπαιδευτικά ζητήματα, σε σχέση κυρίως με τη δυνατότητα διερεύνησης των εσωτερικών **σχέσεων παιδείας και κοινωνικής ζωής**. Αποτέλεσμα της διερεύνησης είναι ότι η επίδραση που ασκεί **ολόκληρο το πολιτιστικό περιβάλλον** είναι πολύ σημαντική, από το οποίο εξαρτάται και μέσα στο οποίο **ολοκληρώνεται η μορφωτική εμπειρία**, δηλαδή η **ανάπτυξη και διαμόρφωση της προσωπικότητας**, η **μέριμνα της Κοινωνιολογίας της παιδείας** συγκεντρώνεται στην **προσπάθεια εύρεσης τρόπων χειρισμού των εκπαιδευτικών διαδικασιών** για επίτευξη καλύτερου αποτελέσματος.

- Η συστηματική **κοινωνιολογία της εκπαίδευσης** ξεκίνησε με τη δουλειά του Εμίλ Ντιρκάιμ στην ηθική εκπαίδευση ως **βάση για την περαιτέρω ανάπτυξη οργανικής αλληλεγγύης** και εκείνη του Μαξ Βέμπερ στους Κινέζους λόγιους ως **μέσο πολιτικού ελέγχου**.
- Κατόπιν, μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, όμως, το θέμα έλαβε καινούριο ενδιαφέρον σε όλο τον κόσμο: από τον **τεχνολογικό λειτουργισμό** στις ΗΠΑ, την **ισότιμη αναμόρφωση των ευκαιριών** –ισότητα ευκαιριών– στην Ευρώπη και τη **θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου** στα οικονομικά. Όλα αυτά ανέδειξαν ότι, με τη βιομηχανοποίηση, η **ανάγκη για τεχνολογικά ειδικευμένο εργατικό δυναμικό** υπονομεύει ταξικές διακρίσεις και άλλα ενδεικτικά συστήματα διαστρωμάτωσης, και ότι η **εκπαίδευση προάγει την κοινωνική κινητικότητα**.

- Φυσικά, όπως στις άλλες κοινωνιολογικές εξειδικεύσεις, έτσι και εδώ δεν επιχειρείται συνδυασμός δύο γενικών επιστημών για τη δημιουργία μιας τρίτης.

Η Κοινωνιολογία της παιδείας /εκπαίδευσης χρησιμοποιεί:

- α. από το χώρο της Κοινωνιολογίας ό, τι αναφέρεται στις διαδικασίες της κοινωνικοποίησης και εκμάθησης, και
- β. από το χώρο της Παιδαγωγικής ό, τι είναι δυνατό να υπαχθεί σε κοινωνιολογική ανάλυση και τυπολογική κατάταξη

Έτσι διαμορφώνεται ένα ευρύ **θεματολογικό πλαίσιο** που περιλαμβάνει τις βασικές περιοχές της επιστήμης, όπως:

- την κοινωνική λειτουργία της παιδείας/εκπαίδευσης,
- την εκπαίδευση ως θεσμό κοινωνικής κινητικότητας και ουσιαστικής κοινωνικοποίησης,
- την εκπαίδευση ως υποσύστημα στην υπηρεσία του **κοινωνικού συστήματος** και
- φυσικά ως **θεσμό κοινωνικής συνοχής ή αλλαγής ή ακόμη και οικονομικής ανάπτυξης.**

- Πιο συγκεκριμένα ασχολείται με **θέματα** όπως:
- τα προγράμματα των σπουδών,
- η έκταση, το είδος και η επιλογή της γνωστικής ύλης,
- οι διαδικασίες επιλογής, κατανομής, επιμόρφωσης και αξιοποίησης του διδακτικού προσωπικού,
- οι διαδικασίες επιλογής των μεθόδων διδασκαλίας που μπορούν να εφαρμοστούν στο γεωγραφικό πλαίσιο, σε συνάρτηση χρόνου, πολιτιστικού επιπέδου, κοινωνικής και οικονομικής κατάστασης και
- η αναζήτηση και επιλογή μεθόδων για την εξασφάλιση ομοιομορφιών:
  - στα διδακτικά τμήματα,
  - στα εξεταστικά μέτρα και
  - στην προσφορά δυνατοτήτων για την αξιοποίηση μαθητών ή σπουδαστών με ειδικά προσόντα και ικανότητες.

- Ειδικότερα η **κοινωνική λειτουργία της παιδείας/εκπαίδευσης** αποτελεί ένα πολλαπλό σχήμα **σχέσης, αναφοράς ή και εξάρτησης της παιδείας από άλλους κοινωνικούς θεσμούς**. Η κατανόηση του σχήματος αυτού είναι δυνατή αν λάβουμε υπόψη τη **δυναμική λειτουργία του μορφωτικού έργου που προετοιμάζει πολίτες, ηγεσία και στελέχη των μελλοντικών κοινωνιών παράλληλα με τη γνωσιολογική κατάρτιση, την επιστημονική εξειδίκευση και προσφορά εργασιακών και επαγγελματικών δεξιοτήτων**.
- Προσανατολίζει η παιδεία τη **μάθηση** προς τις **πολιτικές έννοιες της εξουσίας, της πολιτείας και του κράτους**, με ανάλογη αναφορά στο **πλαίσιο των καθηκόντων και υποχρεώσεων**. Είναι φυσικό ότι ο προσανατολισμός αυτός δεν είναι δυνατό να αποσπαστεί από τις **διαδικασίες λειτουργίας του πολιτεύματος, ανάδειξης της εξουσίας, υιοθέτησης μιας εκπαιδευτικής πολιτικής ή ακόμη από την κατανόηση των λειτουργιών** με τις οποίες ελέγχεται, τροποποιείται και βελτιώνεται ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα παιδείας, (κοινοβούλιο, ομάδες πίεσης, διανοήση, ελιτιστικοί και πολιτιστικοί φορείς).

- Εδώ αναφερόμαστε στη **λειτουργία της «πολιτικής κοινωνικοποίησης»**. Ως γνωστό οι αρχές της λειτουργίας αυτής τοποθετούνται στην παιδική ηλικία που προοδευτικά συνειδητοποιεί την έννοια, τη σημασία και το ρόλο της **πατρικής εξουσίας**, στην προέκταση της οποίας θα κατανοήσει σε λίγο την **εξουσία των πολιτικών ηγετών**.
- Η **σύνδεση της παιδείας με την εργασία** και τα **οικονομικά μεγέθη** αποκτά άμεση επικαιρότητα, γιατί όλα αυτά εκφράζονται ως πραγματικές αναγκαιότητες των μορφωτικών εμπειριών και διαδικασιών. Η έννοια του **υλικού αγαθού**, οι έννοιες της **εργασίας** και του **χρόνου**, η **προσπάθεια επίδειξης και διάκρισης**, η **εξασφάλιση ή η διάθεση αγαθών** αφήνουν να διαφανεί και να συνειδητοποιηθεί η σημασία των συντελεστών της οικονομίας και της παραγωγής και, μαζί της, ο κατακερματισμός της εργασίας, οι διαφορές των οικονομικών συστημάτων και βέβαια οι ουσιαστικοί δεσμοί ανάμεσα στην οικονομία και την παιδεία, ανάμεσα στην παραγωγή, τη γνώση και τις αξίες της ζωής.

Η εκπαίδευση αποτελεί έναν από τους πιο εμφανείς θεσμούς «κοινωνικής κινητικότητας».

- Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται περισσότερο έντονα στην ανώτερη ή ανώτατη εκπαίδευση και προοδευτικά, με αντίστροφη κίνηση προς την κατώτερη εκπαίδευση, τείνει να μειωθεί στο ελάχιστο.
- Η μεγαλύτερη κινητικότητα παρατηρείται στις χώρες του Τρίτου Κόσμου και η μικρότερη στις αναπτυγμένες των δυτικών βιομηχανικών κοινωνιών.
- Η κοινωνική κινητικότητα των μαθητών και των σπουδαστών οφείλεται κυρίως στη δυσκολία αποκέντρωσης των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων σε ολόκληρη την περιφέρεια και βέβαια στην προοδευτική απογύμνωση της υπαίθρου και των ημιαστικών κέντρων κάτω από την πίεση της αστυφιλίας. Τα φαινόμενα αυτά αναγκάζουν τους σπουδαστές των διαφόρων βαθμίδων σε σημαντικές **μετακινήσεις από τους τόπους κατοικίας τους, με άμεσες και έμμεσες, θετικές ή αρνητικές οικονομικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και ηθικές συνέπειες.**

- Πρέπει να επισημάνουμε τη **μεταβολή του πλαισίου κοινωνικοποίησης**, αλλά και τη δημιουργία προϋποθέσεων για πολιτιστικές επιδράσεις, επιρροές και ευκαιρίες. Στην προοπτική αυτή ο **θεσμός της εκπαίδευσης** λειτουργεί ως **«υποσύστημα» στην υπηρεσία του ευρύτερου κοινωνικού συστήματος**. Το υποσύστημα τροφοδοτεί μακροπρόθεσμα το σύστημα με ουσιαστικά στοιχεία συνοχής και λειτουργικότητας (μορφωτικές, πολιτιστικές, κοινωνικές, ηθικές και θρησκευτικές αξίες) που, σε σχέση και αναφορά με την αντίστοιχη παράδοση του παρελθόντος, μορφοποιούν στη συνείδηση του σπουδαστή (μορφούμενου) **πρότυπα, τρόπους ζωής και δράσης** και βέβαια κίνητρα για ανάλογες τοποθετήσεις και μελλοντικούς προγραμματισμούς.

- Ένας επίσης σημαντικός τομέας, όπως ήδη σημειώθηκε, είναι η **πρόσφατη στροφή της Κοινωνιολογίας της παιδείας/εκπαίδευσης** στην αναζήτηση «κοινωνικών τυπολογιών», που διαμορφώνονται κατά τη **λειτουργία των μορφωτικών σχέσεων**. Από πρόσφατες μελέτες έχει διαπιστωθεί ότι η **διδασκτική επικοινωνία**, από την πρωτόγονη ως τη σύγχρονη εποχή, μορφοποιήθηκε σε σχήματα ανάλογα με τις ευρύτερες κοινωνικές και πολιτιστικές διαδικασίες. Με τον συλλογισμό αυτόν, η **διδασκτική επικοινωνία** διακρίνεται ειδικότερα σε: αυταρχική, δημοκρατική και λειτουργική.

A. Στην αυταρχική διδακτική επικοινωνία

- η διαδικασία της εκπαίδευσης έχει χαρακτήρα ιδιωτικό. Συνδέεται με την οικογενειακή ζωή ή τη θρησκεία, γι' αυτό και αντιστοιχεί σε πρωτόγονες, αρχαίες ή και μεσαιωνικές κοινωνίες. Η αγωγή έχει χαρακτήρα μύησης σε άγνωστες για τον μαθητή εμπειρίες. Ο δάσκαλος λειτουργεί στη «μονόδρομη προοπτική της **αυθεντίας**», χωρίς αμφισβήτηση ή έλεγχο των μεθόδων εκπαίδευσης ή των γνώσεών του. Είναι φανερό ότι βρισκόμαστε στη φάση διαμόρφωσης του «θεσμού της παιδείας», με αυτονόητο τον αυτοσχεδιασμό, το υποκειμενικό στοιχείο και την έλλειψη «θεσμικού πλαισίου (ειδικό χώρο εκπαίδευσης, μέσα διδασκαλίας). Ο **μαθητής είναι κυρίως παθητικός δέκτης** χωρίς δυνατότητα διαλόγου ή αντιλόγου με τον δάσκαλο. Υπακούει και αποδέχεται τη γνώση ως προσωπική επιταγή, ενώ ενδεχόμενη άρνηση, αδιαφορία ή δυστροπία αντιμετωπίζονται με **αυστηρότητα και σκληρές πειθαρχικές ποινές**.

Β. Στη δημοκρατική διδακτική επικοινωνία

- η διαδικασία της εκπαίδευσης αποκτά προοδευτικά δημόσιο χαρακτήρα. Αντιστοιχεί σε μεσο-μεσαιωνικές και σύγχρονες κοινωνίες. Εδώ για πρώτη φορά αρχίζουν να διαμορφώνονται οι τρεις βαθμίδες της εκπαίδευσης και εμφανίζεται η τάση εξειδίκευσης των μορφωτικών ενδιαφερόντων. Είναι φανερό ότι **ο μαθητής συναντά τους ομοίους του στην τάξη**, που μορφοποιείται σε **συλλογικό αποδέκτη του διδακτικού και παιδαγωγικού μηνύματος**. Εδώ η διαμαθητική προσέγγιση αποκτά **χαρακτήρα κοινωνικής λειτουργίας**. Εισάγεται η **μέθοδος συνεργασίας δασκάλου και μαθητή**, που γίνεται πιο ενεργητικός δέκτης, για να συμβάλλει, στη συνέχεια, έμμεσα στην κατανόηση των διδασκομένων από όλη την τάξη.

Τέλος, στη λειτουργική διδακτική επικοινωνία

- που αποτελεί χαρακτηριστικό της σύγχρονης μεταβατικής εποχής, προσφέρονται από το δάσκαλο οι **βασικές γραμμές του μαθήματος** και αναμένεται η εκδήλωση της πρωτοβουλίας του μαθητή. Στην κατεύθυνση αυτή τοποθετείται το λεγόμενο «**σχολείο εργασίας**», όπου οι μαθητές, μόνοι ή σε ομάδες, αναλαμβάνουν την επεξεργασία και μετάδοση των διαφόρων μαθημάτων απευθείας στην υπόλοιπη τάξη. Ο δάσκαλος είναι μόνο συντονιστής στη λειτουργία των μορφωτικών ρόλων.

Η πρόσφατη **χρήση τεχνολογικών μεθόδων στη διδακτική επικοινωνία**, δημιουργεί νέες προοπτικές, με άγνωστες μελλοντικές μορφοποιήσεις.

- Η **εκπαιδευτική τηλεόραση**, οι δυνατότητες χρήσης του **video**, οι εφαρμογές της **Πληροφορικής** στις τεχνικές γραφικών, στην τεχνητή νοημοσύνη, στις βάσεις δεδομένων, στην **εξ' αποστάσεως εκπαίδευση**, στην τεχνική της ιδεατής πραγματικότητας, στην διεπικοινωνία, στην επεξεργασία κειμένου και στη συμπίεση και τον αποθησαυρισμό τεράστιου όγκου κειμένων, εικόνων και ήχου είναι μερικές μόνο δυνατότητες με ασύλληπτες για τη διδακτική πράξη προοπτικές.

- Βέβαια παρά τις γνωστικές ευχέρειες, που προσφέρει η τεχνολογία, υπάρχουν **φόβοι για μια πιθανή αναστολή ορισμένων τύπων κοινωνικοποίησης**, αφού ως γνωστό ο εθισμός στα τεχνολογικά προϊόντα επιδρά καταλυτικά στη λειτουργία της κοινωνικότητας. Διατυπώνονται ανησυχίες για ενδεχόμενη **διαταραχή της ψυχο-συγκινησιακής ισορροπίας των μαθητών** του αύριο, αν στη διδακτική επικοινωνία του σήμερα, δε σταματήσει η αλόγιστη χρήση των τεχνολογικών μεθόδων και προϊόντων.

- Από τα παραπάνω δεδομένα γίνεται φανερό το μέγεθος των δυσκολιών που απασχολούν τη σύγχρονη Κοινωνιολογία της παιδείας/εκπαίδευσης. Είναι φανερό ότι περνούμε σε μια νέα περίοδο της ιστορίας του πολιτισμού, περίοδο που μας επιφυλάσσει όχι μόνο αδιέξοδα αλλά και σοβαρά προβλήματα.

Τα προβλήματα αυτά, μετά τις τελευταίες ανακατατάξεις εντάσσονται στις ακόλουθες ενότητες

- διαδικασίες και προβλήματα **κοινωνικοποίησης**, σχέσεις ανάμεσα στις γενεές, οικογεν. και κοιν. κοινωνικοποίηση (κλειστές ή παραδοσιακές κοινωνίες),
- **προγραμματισμός παροχής διδασκαλίας**, διδακτική επικοινωνία, εξειδίκευση του προσωπικού (αναπτυγμένες κοινωνίες),
- **κοινωνική προέλευση**, προσδιοριστικά αίτια και επιπτώσεις της εκπαιδευτικής πολιτικής, ιδέες και θεωρίες, τεχνολογία και διδακτική επικοινωνία, σχέση των εκπαιδευτικών θεσμών με την ευρύτερη κοινωνική δομή, διάρθρωση και λειτουργία των εκπαιδευτικών θεσμών, κοινωνικές σχέσεις στις εκπαιδευτικές δραστηριότητες και άτυπες επιρροές του περιβάλλοντος στην εκπαίδευση (βιομηχανικές και μεταβιομηχανικές κοινωνίες),
- **ανάπτυξη νέων μεθόδων εκπαιδευτικής επικοινωνίας**, με βάση τις νέες τεχνολογίες της **Πληροφορικής** και γενικά των **εποπτικών μέσων διδασκαλίας**, ψυχοπαιδαγωγική διερεύνηση των **επιδράσεων της τεχνολογίας στην ψυχοσυναισθηματική σφαίρα του μαθητή**.

γ) Η Κοινωνιολογία της οικογένειας

- Η Κοινωνιολογία της οικογένειας αποτελεί παλαιά εξειδίκευση της Κοινωνιολογίας, αφού στο παρελθόν πολλές παρατηρήσεις κοινωνικών φαινομένων έγιναν πάνω σε οικογενειακές δομές.

Ο εξειδικευμένος αυτός κλάδος «ενδιαφέρεται για τη μελέτη της οικογενειακής ομάδας:

- **στη διαμόρφωση,**
- **τη δομή,**
- **την εξέλιξη και**
- **τις σχέσεις της με το σύνολο της ολικής κοινωνίας στην οποία ανήκει.**

- Είναι δύσκολη τη διερεύνηση των εσωτερικών πηγών της οικογένειας, διότι υπάρχει μεγάλη ποικιλία των μορφών με τις οποίες τα **πρόσωπα - μέλη της οικογένειας** εμφανίζονται ως ιδιαιτερότητες από άποψη βιολογική, ψυχολογική, μορφωτική, κοινωνική, οικονομική, πολιτική κ.ά. Εξαιτίας του προβληματισμού αυτού, η Κοινωνιολογία της οικογένειας ακολουθεί σήμερα δύο **διαφορετικές τάσεις** που αντιστοιχούν σε δύο διαφορετικές **επιστημονικές κατευθύνσεις**, με διαφορετικά ενδιαφέροντα για τη μελέτη του ίδιου αντικειμένου.

A. Η πρώτη τάση

- Η πρώτη τάση, που θα μπορούσε να θεωρηθεί ανθρωπολογική, για να πληροφορηθεί την ιδιομορφία της σύνθεσης της οικογενειακής ομάδας, ξεκινά από την ιστορία και την εθνολογία. Είναι μια περιγραφική προσπάθεια, που ενδιαφέρεται να καταδείξει την πολυμορφία των τύπων και των διαδικασιών της οικογένειας μέσα στο χώρο και το χρόνο.
- Έτσι ανάμεσα στα κύρια θέματα, που απασχολούν την κατεύθυνση αυτή, είναι:
  - ο τύπος της οικογένειας που εξαρτάται από προϋποθέσεις διαμόρφωσης (θεσμός γάμου, μέγεθος οικογένειας, εσωτερική ιεράρχηση).
  - η εκτίμηση των εσωτερικών διαδικασιών της οικογενειακής ομάδας και πώς ανατίθενται αυτές στα μέλη της (αναπαραγωγή, παραγωγή και διάθεση αγαθών, προστασία, εκπαίδευση, διοίκηση). Η ύπαρξη τέτοιων διαδικασιών και η διατήρηση ενός μάλλον σταθερού τύπου για την κατανομή των προτεραιοτήτων στα μέλη, αποδεικνύουν ότι η οικογένεια είναι ένας βασικός θεσμός κοινωνικοποίησης του ανθρώπου.

B. Η δεύτερη τάση

- Η δεύτερη τάση, που είναι πιο πρόσφατη, ενδιαφέρεται να επισημάνει τα ουσιώδη χαρακτηριστικά της σύγχρονης οικογένειας. Είναι γνωστό ότι η βιομηχανική κοινωνία και οι μεταναστεύσεις έδωσαν το ισχυρότερο πλήγμα στην παλαιά «πατριαρχική οικογένεια». Οι νέες οικονομικές και οικιστικές συνθήκες ευνόησαν τη γένεση της σύγχρονης «πυρηνικής οικογένειας», που προϋποθέτει τη συγκατοίκηση με τους γονείς μόνο των ανήλικων παιδιών. Οι επιδράσεις των νέων συνθηκών στη δομή της οικογένειας είναι πασιφανείς. Με τέτοιες συνθήκες είναι φυσικό να παρατηρείται **χαλάρωση των οικογενειακών θεσμών**, φθορά του ίδιου του θεσμού του γάμου, τυποποίηση των οικογενειακών σχέσεων κ.ά.

- Οι δύο αυτές επιστημονικές κατευθύνσεις μελετούν, στο πλαίσιο της **Κοινωνιολογίας της οικογένειας** και από δύο διαφορετικές προοπτικές, το ίδιο φαινόμενο. **Το φαινόμενο αντιμετωπίζει μια κρίση συνοχής**, αφού ως θεσμός βρίσκεται μέσα στο γενικό κλίμα της πρόσφατης κρίσης των θεσμών και των αξιών.

- Οι δύο αυτές επιστημονικές κατευθύνσεις μελετούν, στο πλαίσιο της **Κοινωνιολογίας της οικογένειας** και από δύο διαφορετικές προοπτικές, το ίδιο φαινόμενο. **Το φαινόμενο αντιμετωπίζει μια κρίση συνοχής**, αφού ως θεσμός βρίσκεται μέσα στο γενικό κλίμα της πρόσφατης κρίσης των θεσμών και των αξιών.

- Α. Ο λόγος της γενικότερης τάσης πρέπει να αναζητηθεί, κυρίως, στις **πολλαπλές μονογραμμικές θεωρίες της εξέλιξης**, που είδαν τον θεσμό της οικογένειας από τελείως διαφορετική προοπτική. Έτσι, οι εξελικτιστές, που ασχολήθηκαν με την οικογένεια, άλλοι αποφάνθηκαν για την μονογραμμική εξέλιξη της μονογαμίας, άλλοι της πολυγαμίας, άλλοι της συνάντησης και εξέλιξης των δύο τύπων κ.ο.κ. Η πληθώρα όμως των απόψεων δημιούργησε μια φοβερή σύγχυση, με αποτέλεσμα να παρεμποδίζεται το κύριο έργο της επιστήμης για την **κοινωνιολογική διερεύνηση της οικογένειας**. Οι **εξελικτικές ιστορικές ερμηνείες** άντεξαν ελάχιστα μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο.

- Β. Οι **εθνολογικές** ανακαλύψεις του F. Boas έδειξαν ότι γενικά ο κοινωνικός εξελικτισμός οικοδομήθηκε πάνω σε αναπλάσεις θεωρητικών σχημάτων που οι ευθείες τους οδηγούν στη μυθολογία, στην αρχαία ιστορία, στα υπόλοιπα πρωτόγονων πολιτισμών, ακόμη και στη ζωολογία. Έτσι, οι διάφορες μονογραμμικές θεωρίες στερούνται εμπειρικού βάθρου και χαρακτηρίζονται ως θεωρητικές συλλήψεις. Η έρευνα του F. Boas αποκάλυψε **πλήθος προτύπων συγγένειας, οικογενειακών εθίμων, λειτουργιών, ρόλων, απολυτοποιήσεων, εξαρτήσεων και ιεραρχιών** που είναι αδύνατο να ερμηνευθούν με μονογραμμικά εξελικτικά σχήματα. Γι' αυτό παρουσιάστηκε η ανάγκη να δημιουργηθεί ένα **ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο**, όπου η **οικογένεια** άρχισε να αντιμετωπίζεται **δομικά, λειτουργικά και θεσμικά**.

- Στη νέα αυτή προοπτική, η Κοινωνιολογία της οικογένειας έγινε περισσότερο εμπειρική και ενδιαφέρεται για την αντικειμενική διερεύνηση της σύγχρονης δομής, λειτουργίας και κανονικότητας του θεσμού της οικογένειας. Ο προσανατολισμός αυτός ήταν φυσικό να φέρει την επιστήμη πολύ κοντά σε **θέματα οικογενειακού προβληματισμού** όπως: το **διαζύγιο**, η **παιδική εγκληματικότητα**, η **κρίση συνοχής της οικογένειας**, η **κοινωνικοποίηση των παιδιών**, η **παιδική αντικοινωνικότητα**, η **αγωγή** και ο **επαγγελματικός προσανατολισμός** ως οικογενειακό ζήτημα.

- Έτσι, τις τελευταίες δεκαετίες η Κοινωνιολογία της οικογένειας, πέρα από την καθαρά ερευνητική της διάσταση, απέκτησε και μια άλλη, ίσως καταχρηστική, την «**συμβουλευτική**». Υποδεικνύονται, λοιπόν, μέθοδοι και τρόποι για την ασφαλέστερη συνάντηση και **εκλογή των συζύγων** και την **προσαρμογή τους στο γάμο**, για την **αποτροπή ή την αντιμετώπιση των συνεπειών ενός διαζυγίου**, για τη **διαμόρφωση υγιών σχέσεων ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά**, για την **εξέλιξη της προσωπικότητας παιδιών και γονέων** στην οικογένεια και για τη **δημιουργία θετικών δεσμών ανάμεσα στην οικογένεια και τους έξω από αυτήν συγγενείς ή γείτονες**. Η συμβουλευτική διάσταση της Κοινωνιολογίας της οικογένειας σε ορισμένες χώρες εξελίχθηκε σε σημαντική **κοινωνική βοήθεια** που προσφέρεται μέσω των **κέντρων «Κοινωνικής Πολιτικής και Οικογενειακού Προγραμματισμού»**.

- Η **μεθοδολογική βάση**, πάνω στην οποία οικοδομείται όλη η σχετική προσπάθεια, είναι η απόπειρα αμοιβαίων προσεγγίσεων ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας, **με τη βοήθεια της «αλληλεπίδρασης»**. Στο πλαίσιο εφαρμογής μιας τέτοιας μεθόδου, η οικογένεια αντιμετωπίζεται ως **ιδιόμορφα κλειστή ομάδα**, μέσα στην οποία η έννοια της ενότητας αποτελεί ενότητα προσωπικοτήτων κάτω από αμοιβαία επίδραση.

Η θεωρία της αλληλεπίδρασης, που η μεθοδολογική της εφαρμογή είναι αναμφισβήτητη, στηρίζεται στην αρχή:

- ότι η σύγχρονη οικογένεια μπορεί να διατηρήσει την εσωτερική της συνοχή και ενότητα με τη συμβολή εσωτερικών και όχι εξωτερικών παραγόντων,
- δηλαδή για τη διατήρηση της οικογενειακής συνοχής το βασικό ρόλο παίζουν:
- οι εσωτερικοί δεσμοί (στοργής, συντροφικότητας, αμοιβαίας ατομικής υπέρβασης, αγάπης, κενωτικής διάθεσης, αυτοθυσίας) και όχι
- οι εξωτερικοί δεσμοί (του εθίμου, της μόδας, των οικογενειακών παραδόσεων, του νόμου, του κοινωνικού καταναγκασμού ή της οικονομικής αναγκαιότητας)

Τέλος Ενότητας

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης